

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē
॥ *ēkādaśādhikaśatatamaḥ sargaḥ* ॥

This document has been prepared by
Sunder Kidāmbi
with the blessings of
śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan
His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ *ēkādaśādhikaśatatamaḥ sargaḥ* ॥

*vasiṣṭhēnaivamuktē'pi śrīrāmaṃ piturājñāpālanādavirataṃ
dṛṣṭvā bharatasya prāyōpavēśanāyōdyamanaṃ śrīrāmēṇa taṃ
prabōdhyāyōdhyāyāṃ nivartanāya taṃ pratyādēśadānam*

*vasiṣṭhaḥ sa tadā rāma -
muktvā rājapurōhitaḥ |
abravīd dharmasaṃyuktaṃ
punarēvāparaṃ vacaḥ ॥ 2.111.1 ॥*

*puruṣasyēha jātasya
bhavanti guravaḥ sadā |
ācāryaścaiva kākutstha
pitā mātā ca rāghava ॥ 2.111.2 ॥*

*pitā hyēnaṃ janayati
puruṣaṃ puruṣarṣabha |
prajñāṃ dadāti cācārya -
stasmāt sa gururucyatē ॥ 2.111.3 ॥*

*sa tē'haṃ piturācārya -
stava caiva parantapa |*

mama tvam̐ vacanaṃ kurvan
nātivartēḥ satāṃ gatim || 2.111.4 ||

imā hi tē pariṣadō
jñātayaśca nṛpāstathā |
ēṣu tāta caran dharmam̐
nātivartēḥ satāṃ gatim || 2.111.5 ||

vṛddhāyā dharmasīlāyā
māturnārhasyavartitum |
asyā hi vacanaṃ kurvan
nātivartēḥ satāṃ gatim || 2.111.6 ||

bharatasya vacaḥ kurvan
yācamānasya rāghava |
ātmānaṃ nātivartēstvaṃ
satyadharmaparākrama || 2.111.7 ||

ēvaṃ madhuramuktaḥ sa
guruṇā rāghavaḥ svayam |
pratyuvāca samāsīnaṃ
vasiṣṭhaṃ puruṣarṣabhaḥ || 2.111.8 ||

yanmātāpitarau vṛttaṃ
tanayē kurutaḥ sadā |
na supratikaraṃ tat tu
mātrā pitrā ca yatkr̥tam || 2.111.9 ||

yathāśaktipradānēna
svāpanōcchādanēna ca |

nityaṃ ca priyavādēna
tathā saṃvardhanēna ca || 2.111.10 ||

sa hi rājā daśarathaḥ
pitā janayitā mama |
ājñāpayanmāṃ yat tasya
na tanmithyā bhaviṣyati || 2.111.11 ||

ēvamuktastu rāmēṇa
bharataḥ pratyanantaram |
uvāca vipulōraskaḥ
sūtaṃ paramadurmanāḥ || 2.111.12 ||

iha tu sthaṇḍilē śīghraṃ
kuśānāstara sārathē |
āryaṃ pratyupavēkṣyāmi
yāvanmē samprasīdati || 2.111.13 ||

nirāhārō nirālōkō
dhanahīnō yathā dvijaḥ |
śayē purastācchālāyāṃ
yāvanmāṃ pratiyāsyati || 2.111.14 ||

sa tu rāmamavēkṣantaṃ
sumantraṃ prēkṣya durmanāḥ |
kuśōttaramupasthāpya
bhūmāvēvāsthitaḥ svayam || 2.111.15 ||

tamuvāca mahātējā
rāmō rājarṣisattamaḥ |

kiṃ māṃ bharata kurvāṇaṃ
tāta pratyupavēkṣyasē || 2.111.16 ||

brāhmaṇō hyēkapārśvana
narān rōddhumihārhati |
na tu mūrdhābhiṣiktānāṃ
vidhiḥ pratyupavēśanē || 2.111.17 ||

uttiṣṭha naraśārdūla
hitvaitad dāruṇaṃ vratam |
puravaryāmitaḥ kṣipra -
mayōdhyāṃ yāhi rāghava || 2.111.18 ||

āsīnastvēva bharataḥ
paurajānapadaṃ janam |
uvāca sarvataḥ prēkṣya
kimāryaṃ nānuśāsatha || 2.111.19 ||

tē tadōcurmahātmānaṃ
paurajānapadā janāḥ |
kākutsthamabhijānīmaḥ
samyag vadati rāghavaḥ || 2.111.20 ||

ēṣō'pi hi mahābhāgaḥ
pīturvacasi tiṣṭhati |
ata ēva na śaktāḥ smō
vyāvartayitumañjasā || 2.111.21 ||

tēṣāmājñāya vacanaṃ
rāmō vacanamabravīt |

ēvaṃ nibōdha vacanaṃ

suhṛdāṃ dharmacakṣuṣām || 2.111.22 ||

ētaccaivōbhayaṃ śrutvā

samyak sampaśya rāghava |

uttiṣṭha tvam mahābāhō

mām ca sprśa tathōdakam || 2.111.23 ||

athōtthāya jalaṃ sprṣtvā

bharatō vākyamabravīt |

śṛṇvantu mē pariṣadō

mantriṇaḥ śṛṇuyustathā || 2.111.24 ||

na yācē pitaraṃ rājyaṃ

nānuśāsāmi mātaram |

ēvaṃ paramadharmajñam

nānujānāmi rāghavam || 2.111.25 ||

yadi tvavaśyaṃ vastavyaṃ

kartavyaṃ ca piturvacaḥ |

ahamēva nivatsyāmi

caturdaśa vanē samāḥ || 2.111.26 ||

dharmātmā tasya satyēna

bhrāturvākyēna vismitaḥ |

uvāca rāmaḥ samprēkṣya

paurajānapadaṃ janam || 2.111.27 ||

vikrītamāhitaṃ krītaṃ

yat pitrā jīvatā mama |

na tallōpayituṃ śakyaṃ
mayā vā bharatēna vā || 2.111.28 ||

upādhirna mayā kāryō
vanavāsē jugupsitaḥ |
yuktamuktaṃ ca kaikēyyā
pitṛā mē sukṛtaṃ kṛtam || 2.111.29 ||

jānāmi bhārataṃ kṣāntaṃ
gurusatkāra-kāriṇam |
sarvamēvātra kalyāṇaṃ
satyasandhē mahātmani || 2.111.30 ||

anēna dharmasīlēna
vanāt pratyāgataḥ punaḥ |
bhrātrā saha bhaviṣyāmi
pṛthivyāḥ patiruttamaḥ || 2.111.31 ||

vṛtō rājā hi kaikēyyā
mayā tadvacanaṃ kṛtam |
anṛtānmōcayānēna
pitaraṃ taṃ mahīpatim || 2.111.32 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye
ayōdhyākāṇḍē ēkādaśādhikaśatatamaḥ sargaḥ ||